

PROBLEM (NE) ZAPOSLENOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

Svetlana Dušanić – Gačić¹

Zorana Agić²

SAŽETAK

Nezaposlenost uz inflaciju jedan je od najvećih ekonomskih problema jer podrazumjeva izostatak proizvodnje i prihoda, povećava neravnopravnost u društvu, dovodi do visokih fiskalnih troškova te izaziva psihološko opterećenje nezaposlenog ostavljajući osjećaj beskorisnosti i bezizlaznosti. Nezaposlenost uz inflaciju jedan je od najvećih ekonomskih problema jer podrazumjeva izostatak proizvodnje i prihoda, povećava neravnopravnost u društvu, dovodi do visokih fiskalnih troškova te izaziva psihološko opterećenje nezaposlenog ostavljajući osjećaj beskorisnosti i bezizlaznosti.

Autori su analizirali stanje (ne)zaposlenosti u Bosni i Hercegovini u desetogodišnjem periodu od 2011. do 2021 godine i poredili sa plasiranim podacima od 2004. godine. Podaci koji su korišćeni su podaci Agencije za statistiku BiH.

KLJUČNE RIJEČI: nezaposlenost, radna snaga, BDP, inflacija

THE PROBLEM OF (LACK OF) EMPLOYMENT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

SUMMARY

Unemployment with inflation is one of the biggest economic problems because it implies a lack of production and income, increases inequality in society, leads to high fiscal costs and causes a psychological burden on the unemployed, leaving a feeling of uselessness and hopelessness. Unemployment with inflation is one of the biggest economic problems because it implies a lack of production and income, increases inequality in society, leads to high fiscal costs and causes a psychological burden on the unemployed, leaving a feeling of uselessness and hopelessness. The authors analyzed the state of (un)employment in Bosnia and Herzegovina in the ten-year period from 2011 to 2021 and compared it with published data from 2004. The data used are from the Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina.

KEYWORDS: unemployment, workforce, GDP, inflation

1 Visoka škola „Banja Luka College“, svetlanadg@blc.edu.ba

2 Visoka škola „Banja Luka College“, zorana.agic@blc.edu.ba

UVOD

Nezaposlenost je problem koji se prije desetak godina javljao kao gorući za ekonomiju BiH, međutim, otavranje zemalja EU za radnike sa Zapadnog Balkana dovodi do novih problema – nedostatka radne snage. Ipak, veliki broj nezaposlenih ljudi i dalje je na evidencijama u BiH.

Nezaposlenost uz inflaciju jedan je od najvećih ekonomskih problema jer podrazumjeva izostatak proizvodnje i prihoda, povećava neravnopravnost u društvu, dovodi do visokih fiskalnih troškova te izaziva psihološko opterećenje nezaposlenog ostavljajući osjećaj beskorisnosti i bezizlaznosti.

Pod nezaposlenošću podrazumijevamo nedobrovoljnu nezaposlenost, koja se javlja kada postoje potencijalni radnici spremni prihvatiti posao pri prevladavajućoj stopi nadnice, ali je potražnja za radom nedovoljna da bi svima omogućila posao.

Radna snaga ili aktivno stanovništvo sastoji se od zaposlenih i nezaposlenih osoba koji su radno sposobni, razvrstanih prema ekonomskoj aktivnosti. Razmatranje zaposlenosti, odnosno nezaposlenosti je jedno od onih makrostrukturnih obeležja koja imaju direktan i presudan uticaj na život većine stanovnika neke zemlje, a u ovom radu ćemo pokazati i cijelog kontinenta.

S obzirom da je stopa nezaposlenosti, BDP, produktivnost, inflacija komponente koje su direktno povezane i oslikavaju makroekonomsko stanje u jednoj ekonomiji, te su mjerljivi i uzročno-posljednički faktori ekonomskih fluktuacija. Pod uticajem međunarodne finansijske i ekonomske krize i od ranije ukorijenjenog evropskog sistema vrijednosti, (ne) zaposlenost postaje centralno političko pitanje u savremenoj Evropi.

Obično postoje dva izvora statističkih pokazatelja o zaposlenim odnosno nezaposlenim osobama. Prvo to su podaci o evidentiranoj nezaposlenosti koje prikuplja i obrađuje nadležni Zavod za zapošljavanje. Drugi su podaci iz anketa radne snage (ARS) koju uglavnom sprovode zavodi za statistiku, a čija je metodologija usklađena sa pravilima i upustvima Međunarodne organizacije rada te Evropskog zavoda za statistiku – Eurostat, čime se osigurava metodološka uporedivost sa istraživanjima u zemljama Evropske unije. (Berković, 2003)

Autori će u ovom radu pokazati koliko je i zbog čega stopa nezaposlenosti važan pokazatelj ekonomske stabilnosti u jednoj zemlji, razmatrajući stanje kroz posljednjih deset godina, ali i sa osvrtom na broj nezaposlenih iz perioda od 2004. godine. Uzimamo osvrt od 2004. godine, jer je Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine je osnovana 2003. godine, kao samostalna upravna organizacija u okviru institucija Bosne i Hercegovine, a njene nadležnosti su regulisane članom 6. Zakona o Agenciji za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj: 21/03 i 43/09).

Po mnogim ekonomistima nivo nezaposlenosti između četiri i šest odsto je neophodan, odnosno predstavlja rezultat razvoja i promjena kod ljudi u društvu, a sagledavajući stanje u BiH, prikazaćemo da je trenutno stanje daleko od stabilnog.

PREGLED OSNOVNIH POJMOVA

Međunarodna standardna definicija nezaposlenosti temelji se na tri kriterija koji moraju biti zadovoljeni istovremeno, a to je da je osoba: bez posla, trenutno raspoloživa za rad i da traži posao. Prema tome, nezaposlene su sve osobe iznad dobi određene za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva, koje su u periodu posmatranja:

- a) bile bez posla, tj. koje nisu radile za platu ili bile samozaposlene, kako je to određeno međunarodnom definicijom zaposlenosti;
- b) bile trenutno raspoložive za rad, tj. raspoložive za plaćeni rad ili samozaposlenost tokom perioda posmatranja;
- c) tražile posao, tj. preduzimale određene korake u točno određenom proteklom vremenu da nađu plaćeni posao ili da se samozaposle. (Husmanns i dr., 1990.:97).

Aktivno stanovništvo (radnu snagu) jedne zemlje čine sva zaposlena i nezaposlena lica od 15 do 64 godine života. Taj pojam se odnosi na stanovništvo sa prebivalištem u zemlji ali ne i na i radnike koji su zaposleni na teritoriji ali na njoj ne žive. Stopa nezaposlenosti predstavlja procenat nezaposlenih u ukupnom broju aktivnih stanovnika. Nezaposleno stanovništvo čine lica koja su raspoloživa za rad ili traže zaposlenje, bez obzira na to da li primaju dohodak ili ne. Administrativna stopa nezaposlenosti dobija se kada se popišu nezaposlena lica prijavljena u državnim službama za zapošljavanje. Brojke uzete iz anketa koje se redovno vode na reprezentativnim uzorcima stanovništva omogućavaju da se izračuna usklađena stopa nezaposlenosti. (E. Gidens: 2007, 412-413)

Nezaposlenost je snažno povezana sa povećanim rizikom od morbiditeta, mortaliteta, problema sa mentalnim zdravljem i nižim nivoom zadovoljstva životom. Tema nezaposlenosti izazvala je sve veće interesovanje u 2020. Pandemija COVID-19, koja je počela u proleće 2020, dovela je do kolapsa globalne ekonomije i ogromnog povećanja stope nezaposlenosti. (Zhang D, Hu M, Ji Q., 2020;36:101528.)

Studije pokazuju da je nemonetarni efekat nezaposlenosti mnogo veći od uticaja povezanog gubitka prihoda (Winkelmann L, Winkelmann R., 1998;65:1–15.) Posledice nezaposlenosti uključuju gubitak društvenog kontakta i identiteta, uz smanjeno samopoštovanje.

METODOLOGIJA

U istraživanju su korišćeni podaci koji su dostupni na veb portalu Agencije za statistiku BiH. (www.bhas.ba)

Da bi se ostvarili ciljevi istraživanja u skladu sa definisanim predmetom istraživanja korišćene su sljedeće metode: metoda deskripcije i klasifikacije podataka, metoda analize i sinteze, statističke metode.

U radu su se koristili objavljeni podaci Agencije za statistiku BiH dobijeni putem Ankete o radnoj snazi. Anketa o radnoj snazi u Bosni i Hercegovini se provodi kontinuirano prema novoj, redizajniranoj metodologiji usklađenoj sa novom Regulativom Evropskog parlamenta i Vijeća. Anketa se sprovodi među svim rezidentnim članovima privatnih domaćinstava. U cilju usklađivanja sa EU regulativama i zahtjevima Eurostata, od 2020. godine se provodi postupak kalibracije pondera prema procjenama stanovništva po petogodišnjim starosnim grupama i polu.

Anketa o radnoj snazi je najobuhvatnija anketa domaćinstva u BiH. Cilj ankete je da se prikupe podaci o situaciji na tržištu rada u BiH. Anketom se prikupljaju podaci o veličini, strukturi i karakteristikama radne snage i neaktivne populacije u BiH. Anketa o radnoj snazi u BiH sprovodi se u skladu sa preporukama i definicijama Međunarodne organizacije rada i u skladu sa preporukama i regulativama Statističke kancelarije evropske unije – Eurostata, što omogućava uporedivost podataka iz Ankete sa drugim zemljama. Anketa

o radnoj snazi u BiH se u periodu od 2006 do 2019 godine sprovodila jednom godišnje, u aprilu i njeno provođenje na terenu je trajali dvije sedmice. Od januara 2020. godine Anketi o radnoj snazi u BiH se sprovodi kontinuirano, tokom cijele godine, sa kvartalnom objavom podataka.

PREGLED NEZAPOSLENOSTI U DESETOGODIŠNJEM PERIODU (2011-2021)

Prema podacima Agencije za statistiku BiH, ciljano stanovništvo u Anketi o radnoj snazi je svo rezidentno stanovništvo, to jest ono koje boravi na teritoriji BiH 12 mjeseci i duže. Istraživanjem je obuhvaćeno samo stanovništvo koje živi u privatnim domaćinstvima. Privremeno odsutni članovi domaćinstva (manje od 12 mjeseci), bez drugog uobičajnog boravišta i dalje pripadaju domaćinstvu, to jeste uključeni su u anketiranje. Osobe koje su odsutne više od 12 mjeseci ne obuhvataju se, to jest ne smatraju se članovima domaćinstva. (www.bhas.ba)

	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
<i>Lica koja traže posao</i>	375 804	413 627	401 846	435 266	476 084	510 022	537 568	547 134	553 481	543 388	529 661
<i>Novoprijavljena lica koja traže posao</i>	179 340	199 395	185 175	186 809	182 843	165 244	160 044	174 910	173 372	166 347	170 603
<i>Broj lica zaposlenih sa evidencijom</i>	119 960	118 329	142 636	142 025	140 043	123 771	103 802	103 577	90 811	80 373	78 843
<i>Broj prijavljenih potreba za radnicima</i>	45 033	41 041	62 551	60 080	61 296	59 059	40 361	37 493	32 881	26 472	25 851
<i>Broj lica kojim je prestao radni odnos</i>	110 090	136 752	124 730	122 164	116 465	98 186	93 394	100 772	100 407	96 452	94 262

Tabela 1 Pregled tržišta rada u BiH za period 2011-2021³

Prema predstavljenim podacima iz Tabele 1., za razliku od broja zaposlenih, broj nezaposlenih je bio u laganom padu. Taj pad je bio nešto izraženiji u periodu od 2016. do 2018. godine (2016. godine pad broja nezaposlenih je iznosio 13,33 %, u 2017. godini 22,71 % dok je u 2018. godini taj pad iznosio 12,10 %). Do velikog porasta broja nezaposlenih došlo je 2019. godine zbog pandemije virusa Corona gdje je veliki broj radnih mjesta ugašen. Kako je tokom Corona virusa veliki broj osoba u Bosni i Hercegovini ostalo bez posla, možemo primjetiti da je u 2020. godini došlo do pada od 45,00 % tj. do povećanja broja zaposlenih. Zatim je u 2021. godini došlo je do porasta broja nezaposlenih za 9,50 %.

Jasnija slika blagog pada stope nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini u prvom posmatranom desetogodišnjem periodu je vidljivija u tabeli 2, kao i povećanje uzrokovano epidemijom Corona virusa.

³ Izvor https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopštenja/2022/LAB_00_2021_Y1_1_BS.pdf, prilagodio autor

Stopa nezaposlenosti

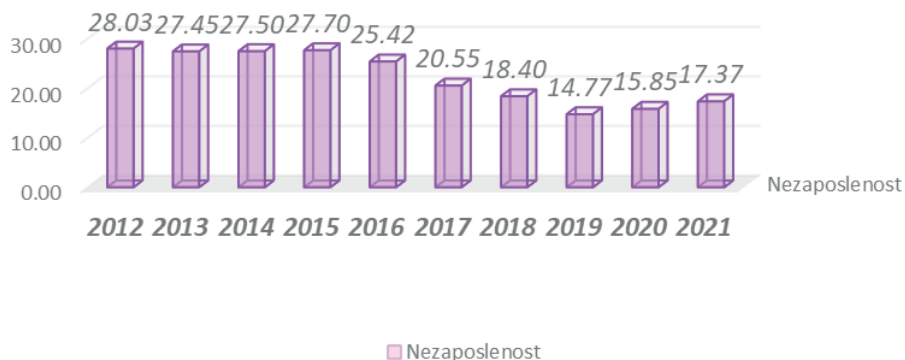

Tabela 2. Pregled stope nezaposlenosti

OSVRT NA NEZAPOSLENOST ZA PERIOD OD 2004. DO 2011. GODINE.

Na evidencijama za zapošljavanje u 2004. godini bilo evidentirano 466.500 osoba, što je iznosilo 42,2 odsto građana koji su radno sposobni u BiH. Već u 2005. godini, nezaposlenost prelazi granicu od pola miliona ljudi bez posla, te podaci Agencije za statistiku BiH bilježe 500.941 nezaposlenih ljudi u BiH ili 43,8 posto. Tokom, 2006. godine broj nezaposlenih se povećao na 515.084 osobe, a 2007. godine na biroima za zapošljavanje u BiH su bile 535.284 osobe. (www.bhas.ba)

Sljedeće godine, odnosno 2008. godine pred samu ekonomsku krizu, u BiH je broj osoba bez posla bilo nešto niži u odnosu na prethodni period, te je stopa nezaposlenosti bila 39,9%. Međutim, tendencija nezaposlenosti se ponovo počela vraćati zbog sve teže ekonomske i financijske situacije koja je zabilježena ne samo u BiH, nego i u gotovo cijelom svijetu.

Podaci Agencije za statistiku BiH da je broj nezaposlenih osoba u BiH u 2009. godini ponovo porastao i 493.250 radno sposobnih ljudi je u toj godini tražilo posao, odnosno 40,5 odsto. Sljedeće godine, 2010. taj broj je dostigao 519.336, tačnije 41,4 odsto i nanovo prešao cifru od pola miliona nezaposlenih.

Dramatično bilježenje povećanja nezaposlenosti ogleda se i u 2011. godine, kada je broj ljudi bez posla iznosio 529 661, odnosno 43,4 odsto nezaposlenih.

Ukoliko sagledamo prethodno navedene podatke, uviđamo da je alarmantno stanje u BiH u dužem vremenskom periodu, te je svake godine u prosjeku broj nezaposlenih rastao za oko 10.000 građana.

DISKUSIJA

Iz navedenih podataka možemo uvidjeti da je nezaposlenost u posmatranom vremenskom periodu u konstantnom padu. Međutim taj pad nezaposlenosti ne možemo pripisati isključivo ekonomskom napretku zemlje, već veliki udio u padu nezaposlenosti imaju i migracije stanovništva, odnosno odliv radne snage u inostranstvo.

Ranija velika stopa nezaposlenosti i mali izgledi da se taj problem politički i ekonomski riješi jedan je od razloga odlaska naših državljana na rad u inostranstvo. Iseljavanja, bilo privremenog ili trajnog, trenutno predstavlja jedan od najvećih problema na području cijele Bosne i Hercegovine. Upravo je ovo razlog predstavljanja podataka iz dva vremenska perioda, perioda konstantnog rasta broja nezaposlenosti i perioda pada nezaposlenosti, ali i odlaska stanovništva. U tabeli 1. vidljiv je podatak o povećanju broja potrebnih radnika, što nam ukazuje na gore pomenuti problem.

ZAKLJUČAK

Problemi vezani za smanjivanje nezaposlenosti mogu se riješiti povećanjem investicija koje će preko rasta proizvodnje djelovati na tražnju za novim radnim mjestima. (Dušanić-Gačić S., 2017). Da bi se većim dijelom riješili ovaj problem, smanjio odliv radno sposobnog stanovništva iz Bosne i Hercegovine i smanjio nezaposlenost potrebno je preduzimanje određenih mjera na nivou države. Prvi korak bi trebao da bude da se sagleda struktura nezaposlenih, kako starosna i polna tako i po stručnim kvalifikacijama, kako bi se na osnovu tih podataka mogli preduzimati koraci iznalaženja načina zapošljavanja isti.

U BiH više od 85 odsto građana ima pozitivno mišljenje o pridruživanju Evropskoj uniji, što je za pet procenata veća podrška pristupanju Uniji u odnosu na februar prošle godine, govore nam podaci Direkcije za evropske integracije BiH. (<http://www.dei.gov.ba>) U Agenciji za rad i zapošljavanje BiH smatraju da bi ulazak BiH u EU značio mnogo za radnike u zemlji, iz razloga što bi BiH onda imala pristup Evropskom socijalnom fondu (ESF). To bi omogućilo zavodima i službama zapošljavanja u BiH da apliciraju na sredstva za aktivne politike zapošljavanja iz sredstava ESF-a.

Pojavu nezaposlenosti na makroekonomskom nivou prate različite vrste troškova. Nezaposlenost prate veliki ekonomski i socijalni troškovi. Prema tome, rješavanje problema nezaposlenosti jedan je od najvažnijih zadataka svake vlade, a to je slučaj i sa vladom BiH.

LITERATURA

1. Babić, M. (2003), *Makroekonomija*, Mate, Zagreb,
2. Blanchard, O., Johnson, D.R.(2012), *Macroeconomics*, Pearson
3. Carlin, Wendy i Soskice, David (2006) *Macroeconomics: Imperfections, institutions and policies*
4. Chamberlin, G. & L. Yueh: (2006), *Macroeconomics*, Thomson Learning, London,
5. Dušanić-Gačić S., (2017), *Problem nezaposlenosti u BiH i EU*, Article in AKTUELNOSTI · December 2017 DOI: 10.7251/AKT1428ENSR0442D
6. Antoni Gidens: (2007) *Sociologija*, Beograd: Ekonomski Fakultet univerziteta u Bogradu,
7. Hussmanns, R., Mehran, F. i Verma, V. (1990.) *Surveys of economically active population, employment, unemployment and underemployment: An ILO manual on concepts and methods.* Geneva:ILO
8. Mankiw, G.M., (2012), *Macroeconomics*, Worth Publishers, New York

9. Winkelmann L, Winkelmann R. (1998), *Why are the unemployed so unhappy?* Evidence from panel data. *Economica*.
10. Zhang D, Hu M, Ji Q. , (2020), *Financial markets under the global pandemic of COVID-19. Financ Res Lett*.

INTERNET IZVORI

1. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/>
2. <http://www.dei.gov.ba>
3. <http://www.bhas.ba>
4. <http://www.istat.it/en/>